

בארה של תורה

פניני דרוש השקפה ומוסר לפרשת השבוע

יו"ל ע"י מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל:

rg5740@gmail.com

גליון 190 מרחשון ה' תשע"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת חיים בן נעמי ז"ל, הוקדש ע"י משפ' חנוך

פרשת וירא

האם המלאכים יודעים לדבר בשפה הערבית ?

"יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם" (יח, ד)

פירש רש"י "כסבור שהם ערבים שמשתחוויים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו". וצריך ביאור מדוע באו המלאכים בדמות ערבים דוק ולא בדמות אומה אחרת?

ותירץ הגר"י אייבשיץ באהבת יהונתן, שהמלאכים לא רצו שאברהם ידע שהם מלאכים ולא בני אדם, ומכיון שאין הם מכירים בלשון ארמית ובשאר לשונות, ואם ידברו עימו בלשון הקודש ממילא ידע שהם מלאכים, כי שאר האומות לא הכירו את לשון הקודש, לכך נדמו לו כערבים ודיברו עימו בערבית, כי כפי שכתב הרמב"ם לשון ערבי הוא לשון עברי שנשתבש קצת, ולכן המלאכים מבינים גם ערבית שביסודה היא מלשון הקודש.

אולם יש להעיר על דבריו, שהנה מקור הענין הוא בדברי הגמ' בסוטה (לג, א) שיחיד לא יתפלל בלשון ארמית "לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמית", וכבר כתב מרן הב"י (או"ח סי' קא' סע' ד') שלגבי שאר הלשונות נחלקו הראשונים, שלדעת רבינו יונה המלאכים אינם מכירים בשום לשון מלבד לשון הקודש, ולדעת הרא"ש רק בלשון ארמי אינם מכירים, ואם כן לדעת הרא"ש עדיין צריך ביאור מדוע נדמו המלאכים דוק לערבים ולא לאומה אחרת, שהרי היו יודעים לדבר בכל לשון.

וביותר קשה לי בדברי האהבת יונתן, שהרי גם לרבינו יונה שהמלאכים אינם מכירים בכל לשון, מכל מקום בודאי שהמלאכים שבאו לאברהם ידעו לדבר בכל לשון, שכן אמרו במדרש (ילקוט"ש פ"ח רמז פב') שהיו אלו מיכאל גבריאל ורפאל, ובמס' סוטה (שם) מבואר שגבריאל יודע את כל שבעים הלשונות ואף לימדן ליוסף, ואף מיכאל יודע אותן, שכן מצאנו

למרן רבינו עובדיה יוסף ביביע אומר (ח"א או"ח סי' לה') שהביא את דברי השבולי הלקט (סי' רפב), שמלבד גבריאל יש עוד מלאכים שמבינים בכל לשון, כגון מטטרון שכותב זכות וחובה לכל אומה ואומה, וכן מיכאל שדן את האומות, וכן המלאכים המסורים לציבור שמבינים בכל לשון ונלדבריו מסתבר שגם רפאל שממונה על עניני רפואת הבריות ומסור לציבור יודע כל לשון. ואם כן כיצד כתב הגר"י אייבשיץ שהמלאכים לא ידעו לדבר בשאר לשונות והרי מלאכים אלו שבאו לאברהם שונים משאר המלאכים ויודעים לדבר בהם, ועל כרחך שמפני סיבה אחרת נדמו דוק לערבים.

ב. ושמה יש לתרץ באופן אחר. שהנה מעודי נתקשיתי כיצד יתכן שנדמו לאברהם כערבים, והרי כידוע הערבים הם מבני בניו של ישמעאל (כמבואר ברש"י להלן כא, יז), שהיה אבן יג', ואם כן באותו זמן לא היתה קיימת כלל האומה הערבית. ומצאתי שכן הקשה רבינו עובדיה מברטנורא בפירושו על התורה (כאן), ותירץ שאין כוונת חז"ל שבאו בדמות ערבים, אלא שאברהם חשד במלאכים שהם נוהגים להשתחוות לאבק רגליהם, וחז"ל רצו להמחיש זאת ואמרו שזוהו כמו מנהג הערבים בזמנם נומה שכתב רש"י "כסבור שהם ערבים שמשתחוים לאבק רגליהם", הוא חסר כ"ף הדמיון, וכאילו אמר "כערבים". וכן תירץ התורה תמימה.

ונראה להוכיח כדבריהם מהגמ' במס' בבא מציעא (פו, ב) שהמלאכים הקפידו על אברהם שחשד אותם בכך, וכפי שדרשו שם "אמרו לו המלאכים, וכי בערביים חשדתנו שהם משתחוים לאבק רגליהם. כבר יצא ממנו ישמעאל". וביאר המהרש"א, שאף שבתורה לא נתפרש שהקפידו ואמרו לו כן, מכל מקום מכך שלקה אברהם בזה שיצא ממנו ישמעאל

הימים שלא יתביישו בך...

"וירא וירץ לקראתם" (יח, ב)

כתב בספר מנחת החיים, שהנה רואים אנו שאברהם אבינו על אף היותו זקן בן צ"ט שנים היה עוסק בחסד מדי יום ואפילו בשעת חוליו וחולשתו. כי באמת אין גיל מסויים שבו יכול האדם לומר לעצמו "עד כאן ותו לא", אלא מוטל עלינו לעסוק בחסד אפילו לעת זקנה עד מאה ועשרים שנה.

והשווה זאת לדברי החפץ חיים באהבת חסד (ח"ב פי"ב) "ומאוד צריך לזוהר שלא יחסר לו מידת החסד אפילו יום אחד מימי חייו וכו'. וזוה מצאתי בספר שער הקדושה (ח"ב ש"ב) למורנו הרב חיים ויטאל שכתב שהאדם צריך להתאונן בכל יום ולומר "אוי לי שהלך היום בלי תורה וגמ"ח" וכו'. כי ידוע מהזוהר הקד' שימי האדם שהוא חי על האדמה כולם חיים וקיימים לנצח, דהיינו שמכל יום ויום נעשה בריאה רוחנית קדושה, ולעתיד לבוא בבוא זמנו להיפקד מן העולם באים כל ימיו למעלה עימו להעיד עליו לפני ארון הכל, ועל כן צריך כל אדם לזוהר שיהיו כל ימיו שלמים בקדושה וכו'. ויש אנשים שחושבים שמאחר שעשה איזה גמילות חסד לאיש אחד יצא בזה ידי חובת גמילות חסד לכמה שבועות, אף שיש בכחו לעשות עוד טובות לשאר אנשים, ואין זה נכון כי אם בכל יום ויום מימי חייו מחוייב לעשותה אם יש בכחו, ואפילו כמה פעמים ביום".

ובדרך זו ביאר הגר"א (דברי אליהו) את מה שנאמר על אברהם אבינו שהיה "בא בימים", כי כל אדם שניצב לבית דין של מעלה אף ימיו באים עמו, ודנים אותו האם עסק בכל אחד מהם בתורה וחסד או ח"ו בעבירות, ויש אדם שהימים שלו מתבישים לבוא עמו לדין ועומדים בצד בבושה גדולה, אך האדם השלם הוא "בא בימים", כלומר שהימים שלו ששים ושמחים לבוא עימו לדין ולהעיד על התורה והחסד שעשה בהם.

השינה שהמיטה אסון על חתניו של לוט

"יודבר אל חתניו לוקחי בנתיו ויאמר קומו צאו מן המקום הזה וגו', ויהי כמצחק בעיני חתניו" (יט, יד)

יש להבין מדוע לא קיבלו חתניו את דבריו, ובפרט לדברי האבן עזרא (פס' יב' כפי שביארו המפרשים דבריו) שהיו חתנים אלו כבניו באהבה וכבוד. ומה גם שלדברי לוט נשקפת להם סכנת חיים ממשית.

אולם בתוספות השלם נתבאר שחתניו לא שמעו לו משום שהשינה ערבה להם והיה קשה להם לקום מהמיטה, שכן אמרו שם שלוט אמר לחתניו "קומו מן המיטה אף על פי שקשה לכם". ולכן אף על פי שלוט ממש צעק וזעק באזני חתניו והקים קול רעש גדול והזהירם שעומדים הם למות [וכפי שכתב הנצי"ב (העמק דבר פס' יד') בפסוק "קומו צאו", "הצד"י דגושה להורות על חזק הברה, שהזהירם בקול רעש ופחד מות"] לא הועיל הדבר, ומתוך שנתם היה נראה לוט בעיניהם כמשוגע ומצחק שנוהם בקול רעש גדול.

[ויש להוסיף לזה את דברי הגאון רבי שלמה קלוגר בחכמת התורה (עמ' שעד') שאותו ערב היה ליל הכלולות של בנות לוט שנישאו לאותם חתנים (ולכן המדרש (ב"ר נ, ט) מזכיר שהיו שם מיני זמר), ולפי זה היו חתניו עייפים מן המשתה והשמחה. (אך במנחת החיים העיר כיצד יתכן שלוט ישב בשער העיר ולא השתתף בחתונת בנותיו שהתקיימה באותו זמן, וכיצד הוזמין אורחים באותו ערב לביתו)].

ויקטוריה בת טובה בן זקן ע"ה
שמחה בת שרה אליאס ז"ל ע"ה
יצחק בן ריקה בן סימון ז"ל ע"ה בריגה

יסמין שושנה בלקיס ע"ה ע"ה כהן
מרים בת יהודית סוזאנה ע"ה
הילה בת פאני יצחק ע"ה

לע"ה ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאוה בת תאגיה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
צביה בת סרה ע"ה

אביהם של הערבים שעובדים לאבק רגליהם, על כרחך שזהו בבחינת "החושר בכשירים לוקה בגופו", שכיון שחשד בהם שעובדים לאבק רגליהם יצאו מבנו הערבים שעושים כן. ולכאורה אם נאמר שהמלאכים נדמו ממש לערבים אם כן מה הטענה על אברהם שחשדן בכך, וכי מה רצו שיחשוב, שהם כנענים או מצריים? ועל כרחך שהם לא באו כדמות ערבים אלא כסתם אדם מן המקום, והוא חשב שהם משתחוים לאבק רגליהם ולכן לקה בכך שחשדם לחינם. ומעתה מעיקרא לא קשה מדוע באו דוקא בדמות ערבים ולא בדמות אומה אחרת, כי אין כוונת חז"ל שבאו בדמות זו. ולפי כל זה אין שום הכרח שדיברו עם אברהם בשפה הערבית, אלא בארמית [או בשפה אחרת], שכן מלאכים אלו שבאו אליו יודעים לדבר בכל הלשונות.

שרה אמנו וגורי האריות

"ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת" (יח, ו)

במסכת בבא מציעא (פו, א) דרשו "כתיב קמח וכתיב סולת, מכאן שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האישי", ופירש רש"י סולת עדיפה מקמח, וכאן שרה אמרה קמח, ואברהם אמר סולת. אולם בגמרות הישנות הגירסה ברש"י הפוכה "הוא אמר קמח והיא אמרה סולת", וכך משמע גם מלשון הכתוב שהזכיר קודם קמח, ומשמע שאת זה אמר אברהם לשרה, והשיבה לו בסולת, וכבר תמזהו על כך, שאם כן כיצד מוכח מכאן שאשה צרה עיניה באורחים, והלא הסולת משובחת מן הקמח? ותירץ הבעל שם טוב על פי משל, שהאריה אמר לבניו גורי האריות, דעו שאתם הגיבורים ביותר בעולם, וכל הבריות מפחדים מכם. ופעם אחת הלכו הגורים לסבב את העולם בבטחונם על גבורתם, כמו שאמר להם אביהם, ובאו לפלטיין אחד חרב ובו היו כל מיני ציורים, וראו ציור אחד על הכותל, והנה שמשון הגיבור עומד והורג את הארי וישטעהו כשסע הגדי, וכאשר ראו זאת ברחו בבהלה אל אביהם, ואמרו לו, הלא אתה אמרת לנו שאנחנו הגיבורים בעולם ועתה ראינו ציור שבו אדם אחד עומד והורג את הארי כשסע הגדי. והשיב להם אביהם, אדרבה, מזה נודע גדול גבורתכם, שזה אירע רק פעם אחת בעולם שאדם אחד היה גיבור מאוד ועשה פלא והרג את הארי, על כן מציירים אותו לחידוש ולפלא. ואף כאן, כיון שהתורה מתארת ומגיישה את נדבת ליבה של שרה, שהוא אמר קמח והיא אמרה סולת, מכאן נלמד שאשה אחרת עיניה צרה באורחים.

על 25 דולר ובנים שידעו רק לקבל מאבא ולא להעניק עבורו...

"המלט על נפשך אל תביט אחרריך" (יט, ז)

בספר משאת בנימין לרבי בנימין מוקיץ דידי זצ"ל מחכמי תוניס פירש הפסוק בדרך דרוש, שאף ש"ברא מזכה אבא", ומעשיו הטובים ומצותיו של הבן עומדים לזכות האב שהלך לעולמו, לא יסמוך האדם על כך, אלא הוא עצמו ישתדל לעסוק בכל כחו בתורה וחסד ויתקן בחיי חיותו כל שביכולתו לתקן ולעשות. והוא שרמזו הכתוב "המלט על נפשך" לטהרה ולתקנה, ו"אל תביט אחרריך" אל צאצאך ויוצאי חלצין ותסמוך עליהם שיזכו אותך ויעשו צדקה וחסד למענך, כי עליך מוטל החיוב לתקן עצמך. ומרן החפץ חיים (בחתומת ספר תורת הבית) פירש בדרך זו את דברי הלל "אם אין אני לי מי לי", שלא יסמוך על בניו שידאגו לעילוי נשמתו

לאחר שאפטר מן העולם, כי מי יודע מה ילד יום, ואם אין אני לי מי לי, שאם לא אפעל בעצמי בחיי להרבות זכויות ומעשים טובים מי יוכל לפעול כמותי עבור נשמתו בענין זה.

ב. ובצוואת רבי אליעזר הגדול להורקנוס בנו כתב, "בני, תקן צדה לנפשך, והדלק נר להאיר לפניך, ואל תניחהו להאיר אחרריך, שמא לא יוכלו אחרריך להאירו, ואפילו שהוא לאחור לא ידליקהו לעולם, ותשב אתה בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה". ופירש רבי אליהו הכהן מאיזמיר בעל השבט מוסר (פט"ז), שרבי אליעזר הורה לבנו שיעשה צדקה בממונו בחייו וידליק בכך בעצמו את הנר שיאיר את דרכו לאחר פטירתו, ולא יניח את כל ממונו לבניו ויסמוך על כך שהם יתנו צדקה עבורו, כי שמא לא יתנו, וזהו "הדלק נר להאיר לפניך, ואל תניחהו להאיר אחרריך".

[ויש לציין את דברי הבית יוסף (ס" תרכ"א) בשם הרוקח שנהגו לידור צדקה ביום הכפורים לעילוי נשמת המתים, אולם אין זה מועיל אלא אם המת היה נוהג ליתן צדקה בחייו, שאז הקב"ה אומר שבדאי אם היה חי כעת היה נותן צדקה, אך אם בחייו היה נמנע מכך אין הצדקה שנותנים לעילוי נשמתו מועילה לו].

ב. ומעשה בראש ישיבה שכיתת רגליו בחוץ לארץ לאסוף תרומות מנדיבי עם עבור ישיבתו, והמליצו לו מארחיו ללכת לעשיר אחד שהיה בעל ממון ונכסים רבים. ראש הישיבה הגיע לביתו של אותו עשיר, אך הוא שלא הצטיין בנתינת צדקה תרם סכום זעום של 25 דולר בלבד. הרב יצא מביתו בפחי נפש, ומחק את העשיר מרשימת הנדיבים כדי שלא יטרח להגיע אליו שוב בפעמים הבאות.

לאחר כמה שנים הגיע ראש הישיבה לאותו מקום, ובלכתו ברחוב פגש את העשיר הנ"ל. הלה שאל את הרב מדוע לא בא שוב להתרימו, אך הרב התחמק ולא השיב לו שהסכום הדל שנתן אינו שווה את המאמץ והטירחא להגיע אליו, והעשיר שהבין זאת מעצמו אמר לו "בא אלי מחר למשרד, ואתן לך תרומה מכובדת בעין יפה".

למחרת הגיע הרב למשרדו, והעשיר אכן קיים את הבטחתו והעניק תרומה גדולה לישיבה. ולאחר מכן אמר לרב "אתה ודאי מתפלא מה קרה שאז הענקתי לך 25 דולר ועתה תרמתי סכום גדול לאין ערוך. ולכן ברצוני לספר לך את שאירע עמי. לאחר שהיית אצלי בפעם הקודמת, יצאתי לפגישה עסקית חשובה, והיות והרכב שלי היה במוסך באותה עת נסעתי לפגישה במונית. תוך זמן קצר הבנתי שהנהג שיכור והנסיעה עימו מסוכנת וביקשתי ממנו לרדת מהמונית, אך הוא סירב ואמר שלא יוריד אותי כי אם במקום שסוכם מראש. ולא עברו כמה רגעים עד שהמונית התנגשה בקיר ונמחצה ועלתה באש, הנהג נהרג במקום ואני נכוויתי קשות, אך חלה טעות בויהוי, וחשבו שההרוג הוא אני והודיעו על כך לבני, והם קיימו הלוויה והתאבלו. וכך שכבתי חצי שנה בבית חולים ללא הכרה וללא שיזור אותי מרוב הכוויות הקשות שהיו בכל חלקי גופי".

"לאחר חצי שנה התעוררתי, ונוכרתי בכל מה שאירע, ובבית חולים הבינו שהייתה כאן טעות, וקראו מהר לבניי, ששמחו לשמוע שאביהם חי וקיים. השיקום שלי ארך זמן רב, אך לאחר אותה תקופה השתחררתי מבית החולים. כמובן שבניי כבר חילקו ביניהם את כל נכסי הרבים, ועתה החזירו לי את חלקם ועל השאר ויתרתי להם. והנה כשהגעתי לבית הכנסת שבו הייתי נוהג להתפלל, נתקלתי בקבלה של בית הכנסת על תרומה של 25 דולר, ובה נכתב שסכום זה נתרם על ידי בניי לעילוי נשמתו. אין לך מושג איזה הלם וזעזוע תקפו אותי, כשנוכחתי לראות שמכל ההון הרב ש"ירש" כל אחד מבניי לא מצאו לנכון לתרום עבורי אלא 25 דולר בלבד. ואז נוכרתי בך! נוכרתי שסכום זה בדיוק הוא הסכום שהענקתי לך לפני שהתרחשה התאונה הנוראה, והבנתי שמשמים רצו ללמד אותי שעלי לפתוח את ידי לצדקה ברוח לב, ושאם לא אעשה כן אלמד אקמץ בנתינתה ונהגו עמי גם בני כן ולא יתנו עבורי לאחר פטירתי "האמיתית" יותר ממה שאני עצמי נתתי לאחרים..."

שיחות חיזוק והשקפה מהרב ראובן גולן בעמדות ובאתר קול הלשון, ובטל' 03-6171001 [הקש 1-1-2-48-1]. השיעור המרכזי נמסר ביום ה' בשעה 16:45, ובשידור חי בקול הלשון. לקבלת העלון מדי שבוע שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

בחסדי ה' עומדים אנו בעיצומה של בניית בית מקדש מעט שיהיה מגדל-אור של תורה תפילה וחסד בעיר רחובות ת"ו. אשרי מי שיזכה ויתקיים בו הפסוק "ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב". באים אנו בקריאה של חיבה לאחינו בית ישראל לבוא וליטול חלק בהקמת הבית, ברכישת: אולם בית המדרש, חדר לימודים, מטר בנין, לבנה ועוד. ניתן להנציח את שם התורם על כל הבנין. לפרטים 054-2637798, 08-9452903

לע"נ חנה בת מרים כפיר ע"ה ♦ גאולה בת רחל מעברי ע"ה ♦ ישעיהו בן סלימא סטחי ז"ל ♦ ברחם בן גורגיה ז"ל ע"י סלה

זוהרה בת סולטנה בוגנים ע"ה ע"י הארוש
בניטה בת כמזנה חדר ע"ה ע"י הארוש
שמשון בן סעדיה גרסי ז"ל

רותי בת שמעה ע"ה ע"י ר' רחמים יוסף
תנה בת שלמה שרעבי ע"ה
לאה בת סימי ז'אנו ע"ה

ימימה בת שמעה שלום ע"ה
ישראל בן חיים קעטבי ז"ל
יחזקאל בן יוכבד אביגיל אבשקר ז"ל